

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.1.4

Alisa Gandziura

<https://orcid.org/0000-0002-5336-7477>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE CONCEPT OF SOFT LAW IN FORMATION OF STRATEGIC COOPERATION REGULATION PRINCIPLES

Аліса Гандзюра

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

КОНЦЕПЦІЯ “М’ЯКОГО ПРАВА” (SOFT LAW) У ФОРМУВАННІ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

The article deals with peculiarities of the soft law functioning in formation of regulation principles of bilateral strategic cooperation. Modern concepts of soft law application have been analyzed in the frame of international law and the views of domestic and foreign scientists concerning this phenomenon are summed up in the context of the legal framework of bilateral relations between the countries. Different types of legal norms are being characterized from the point of their legal obligation and the advantages and disadvantages of their application in the agreements in view of current world trends. The article identifies and analyzes such soft law instruments as unilateral general acts, bilateral general acts, sectoral bilateral acts and sectoral agreements. In addition, the reasons and preconditions of using such tools are clarified. The author concludes on the specifics of the impact of soft law on international relations. Based on the study of various scientific concepts, the special place of soft law has been determined among the sources of international law. The norms of soft law are compared with traditional norms, and a number of its advantages is revealed for the settlement of certain problems or some sphere of international legal relations. In particular, soft law makes it possible to avoid the formalization of approaches to resolving specific situations. It has a high degree of adaptability to changing environmental conditions, and thus higher efficiency in certain cases. It is emphasized that the most important role of soft law is to gradually close the gaps in the law and bring existing rules into accordance with the requirements and standards set by international bodies and organizations. This is especially true in the initial stages of bilateral international relations.

Keywords: international law, soft law, strategic cooperation, legal norm, international treaty

Сучасні світові глобалізаційні процеси призводять до поглиблення взаємозалежності держав, в першу чергу, через переплетіння економічних та фінансових зв'язків, що вимагає від країн посилення співробітництва між ними з метою забезпечення національних інтересів. Таким чином, значна кількість двосторонніх угод між країнами характеризує зростаючу взаємозалежність між ними. Для сучасних договорів та домовленостей характерною є тенденція проголошення відносин стратегічного партнерства, що вказує на пріоритетність відносин між ними.

Стратегічне партнерство як інструмент зовнішньополітичної діяльності держави вже давно знайшло своє відображення у практиці сучасних міжнародних відносин. Але проводячи аналіз теоретичної розробки даного інструменту зовнішньої політики, науковці ще не виробили єдиних підходів до його визначення, обґрунтування та комплексного дослідження¹.

Сторони вбачають обопільну вигоду у співробітництві і виявляють зацікавленість у використанні ресурсів один одного задля спільних цілей, що знаходить відображення у відповідних

¹ Шамраєва, В. М. (2012). Стратегічне партнерство як інструмент зовнішньої політики держави (історіографія проблеми). *Kbuara.Kharkov.Ua* <<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/03.pdf>> (2021, січень, 27).

угодах. Аналізуючи двосторонні угоди у рамках проголошеного стратегічного співробітництва держав вбачається, що сторони загалом не поспішають заявляти про юридичну формалізацію більш тісних стосунків, що може призвести до серйозних наслідків і відповідальності¹. Нагальним постає питання нормативно-правового оформлення таких відносин та юридичної обов'язковості положень двосторонніх домовленостей і угод. І коли щодо визначення джерел норм такого права дослідники досягли певної згоди, то питання визнання за ними обов'язкової юридичної чинності породжує численні дискусії, що свідчить про **актуальність** обраної теми і необхідність її подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз змісту юридичного феномену “м'якого права” (soft law) та підходів щодо доцільності і перспектив його застосування у стратегічному співробітництві між країнами.

Поняття “партнерства” не є чітким і має різні значення в залежності від правових рамок, в яких воно розвивається, і форм, яких воно набуває. Це може бути предмет або мета двосторонньої угоди, орієнтованих документів, загальних декларацій або планів дій. Загалом партнерство має принаймні три характеристики: дотримання партнерами мінімальних загальних критеріїв, рівноправні відносини між партнерами та динамічний процес побудови спільного майбутнього. Поєднання понять “партнерство” і “стратегічне” вводить розуміння пріоритету в реалізації спільних дій для двох гравців².

Варто відзначити, що для сучасного етапу розвитку міжнародного права характерним є підвищення ролі та значення актів, що не наділені формально юридичною обов'язковою силою, однак здійснюють значний вплив на формування міжнародно-правових норм і практику міжнародних відносин. Для визначення такого роду актів використовують різні терміни, наприклад, “недоговірні угоди” (non-treaty agreements), “програмне право” (programmatory law), “неформальні документи” (informal instruments), “міжнародні документи, що не мають офіційного статусу” або “неофіційні міжнародні акти”, “зелене право”, “субправо”, “передправо”, “недосконале право”, “квазіправо”, “неправо”, “нетипові норми” тощо, але найбільш поширеним та усталеним варто визнати словосполучення “м'яке право” (soft law)³.

Дослідженням юридичної природи норм “м'якого права” займалися такі відомі вчені, як Ю.С. Безбородов, Р.Р. Бекстер, А. Берлінгуер, К.А. Бекяшев, М.А. Бойль, П. Вейль, Є.А. Зайцева, В.В. Мицик, В.І. Муравйов, І. І. Лукашук, К. Чінкін, М. Н. Шоу та інші.

На сучасному етапі розвитку теорії міжнародного права існує дискусія щодо визначення юридичної сили певних нормативно-правових положень, що мають здебільшого рекомендаційний, необов'язковий характер, проте, історично не можуть не визнаватися джерелом міжнародного права в силу свого широко правозастосовного значення, а саме мова йде про “м'яке право” (soft law). Ця кваліфікація “м'якого права” повинна бути проаналізована з точки зору відмінності між “м'якими” і “твердими” нормами, традиційно існуючими в законодавстві. Не менш важливо враховувати вагу цих інструментів у сфері права зовнішніх зносин⁴. Першопричиною постає те, що суб'єкти можуть не мати первинного наміру укласти міжнародний договір і саме тому не надають документу відповідної форми. Або ж суб'єкти не хочуть встановлювати для себе чіткі права й обов'язки, проте прагнуть письмово зафіксувати певний рівень відносин, що склалися між ними⁵. У результаті можна виділити різноманітні інструменти “м'якого права”, які використовуються країнами у двосторонньому співробітництві: односторонні загальні акти (комюніке, багаторічні програми), двосторонні загальні акти (спільні декларації), галузеві двосторонні акти (Меморандум про взаєморозуміння, адміністративні угоди) та галузеві домовленості.

Серед науковців досі немає однастайності у визначенні місця “м'якого права” у системі джерел міжнародного права, а також і щодо виокремлення певних ознак юридичного припису, за якими його можна було б віднести до даного виду норми. Не вичерпним залишається й перелік

¹ Герасимчук, В. Г. (2014). Стратегічне партнерство: принципи, інструментарій, ефективність. *Економічний вісник НТУУ КІП* <http://economy.kpi.ua/files/files/10_kpi_2014.doc> (2021, січень, 27).

² Sautenet, A. (2008). Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. *Ifri*, 11-12 <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf> (2021, січень, 27).

³ Гулевська, Г. Ю. (2017). Норми “м'якого права” (soft law) у регулюванні міжнародних економічних відносин. *Pap.In.Ua* <http://pap.in.ua/3_2017/75.pdf> (2020, грудень, 07).

⁴ Sautenet, A. (2008). Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. *Ifri*, 12-13 <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf> (2021, січень, 27).

⁵ Буроменський, М. В. (ред.) (2006). *Міжнародне право*. Київ: Юрінком Інтер. <<https://cutt.ly/SkMUEAf>> (2021, січень, 27).

міжнародно-правових актів, в яких знаходять своє формальне визначення норми “м’якого права”¹. Вдалим прикладом тут буде позиція, зокрема, В.Г.Буткевича, В.В.Мицика, О.В.Задорожнього, які взагалі схильні виділяти два види актів “м’якого права”: акти, які містять правові норми, та акти, які містять неправові норми. До актів “м’якого права”, які містять правові норми, відносяться, наприклад, ті норми міжнародних договорів, які не створюють прав і обов’язків для сторін договору, а лише встановлюють цілі та мету, визначають загальну сферу, щодо якої укладається той чи інший договір. Такі норми частіше за все зустрічаються у преамбулах та вступних частинах міжнародних договорів. У подальшому такі рекомендаційні норми трансформуються у норми “твердого права” вже в основній частині міжнародних договорів, де сторони віксують взаємні зобов’язання. Оскільки такі норми містяться у міжнародних договорах, які за своєю суттю є джерелами саме “твердого права”, то їх правова природа є однозначною. З іншої сторони, відсутність будь-яких обов’язків для сторін договору у таких вступних нормах міжнародних договорів надає їм ознак актів “м’якого права”².

Приблизно таку ж позицію відстоює М.Н. Шоу, який вважає, що “м’яке право” не є правом в його класичному розумінні, а являє собою необов’язкові документи та угоди рекомендаційного характеру, кодекси правил поведінки або стандартів тощо. Іншого погляду притримується К.А. Бекяшев, наголошуючи, що попри відсутність у нормах “м’якого права” конкретних прав та обов’язків держав, юридична обов’язковість їм тим не менш притаманна. Цікавою видається концепція К. Чинкіна, який, розглядаючи питання юридичної обов’язковості норм “м’якого права”, певним чином поєднує дві вищезгадані позиції. Зокрема, він виділяє “правове м’яке право”, до актів якого варто віднести міжнародні договори, що включають в себе лише слабкі зобов’язання, та “неправове м’яке право”, що міститься в резолюціях та кодексах поведінки, складених та прийнятих міжнародними та регіональними організаціями, які не мають обов’язкової сили та виконуються добровільно. Також, як зазначає А. Берлінггер, для однозначного відокремлення норм “м’якого права” від загальноновизнаних джерел міжнародного права одного критерію юридичної обов’язковості нормативних положень все ж недостатньо. У теорії міжнародного права значна увага приділяється питанню формального визначення норм “м’якого права”. Так, Л. Блутман, співвідносячи юридичну обов’язковість норми та форму її документального закріплення, зазначає, що норми “м’якого права” можуть міститися в загальноновизнаних джерелах міжнародного права, але при цьому не встановлювати конкретних прав та обов’язків. І.І. Лукашук пропонує класифікувати “м’яке право” наступним чином: 1) особливий вид норм міжнародного права, під яким слід розуміти загальні погодження сторін міжнародного договору, які не містять певних конкретних зобов’язань; 2) неправові міжнародні норми, які також не мають зобов’язального характеру, але, в силу свого питомого політичного чи морального значення, дотримуються державами³. Р.Р. Бекстер до норм “м’якого права” відносить: 1) *pactum de contrahendo*, тобто положення міжнародних договорів, які потребують уточнення в наступних угодах; 2) “несамовиконувані” положення міжнародного договору, які потребують наступного погодження для наділення їх силою; 3) програмні положення договорів – не створюють правових обов’язків, які підлягають обов’язковому виконанню; 4) декларації, заключні акти, резолюції та інші форми вираження згоди, котрі певною мірою можуть впливати на поведінку держав та індивідів, навіть при тому, що їх норми не є формально обов’язковими⁴. С. А. Зайцева зазначає, що норми “м’якого права” можуть виступати частиною комплексного механізму правового регулювання міжнародних правовідносин. Зокрема, суб’єкти міжнародного права часто погоджують свою волю шляхом прийняття своєрідних програм розвитку, спільних заяв, декларацій, комюніке, визначаючи конкретний вектор своєї діяльності, що, в деякій

¹ Sautenet, A. (2008). Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. *Ifri*, 12-13 <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf> (2021, січень, 27).

² Шалінська, І. В. (2013). Акти “м’якого права” та міжнародний правопорядок. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 6-2, 1, 56. <<http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/14.pdf>> (2021, січень, 27).

³ Макаренко, О. Ю. (2013). "М’яке право" у системі міжнародного права: доктринально-аналітичний аспект. *Міжнародні читання з міжнародного права пам’яті професора П. Є. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.)*. Одеса: Фенікс, 43-45. <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/215/Makarenko_myake_pravo.pdf;jsessionid=85EE5D16C2DED031DA0C66CFF239CF8C?sequence=1> (2021, січень, 27).

⁴ Baxter, R. (1980). International Law in “Her Infinite Variety”. *The International and Comparative Law Quarterly*, 29, 4, 549-566.

мірі, можна характеризувати навіть і як більш ефективний метод правового регулювання міжнародних відносин, заснований на засадах добровільності виконання¹. У свою чергу Р. М. Валєєв та Г. І. Курдюков у межах “soft law” вирізняють норми, які містяться в політичних договорах (частіше за все вони починаються словами “прагнути”, “вживати необхідних заходів”) і в резолюціях міжнародних організацій².

Існує також точка зору, відповідно до якої під нормами “м’якого права” розуміються взагалі міжнародні акти, які не мають характеру договору, проте вирізняються вагомою морально-політичною силою (резолюції, декларації, програми дій тощо)³. Хартмут Хіллгенберг стверджує, що норми “м’якого права” мають власне юридичну природу, а не моральну чи політичну, і тому є загальнообов’язковими. До актів “м’якого права” він відносить: 1) міжнародні угоди, які були укладені не як договори, і таким чином, не регулюються Віденською конвенцією про міжнародні договори, але відіграють значну роль у міжнародних відносинах; 2) резолюції міжнародних організацій⁴.

Дивлячись через призму розвитку стратегічного партнерства між державами “м’яке право” має цілий ряд переваг. Воно дозволяє державам брати участь у створенні нових правил поведінки без необхідності їх імплементації у національне право. Норми “м’якого права” вирішують завдання, з якими не може впоратися “тверде право”, наприклад, коли держави, з одного боку, ще не готові брати на себе зобов’язання, а, з іншого, – згодні дотримуватися певних міжнародних стандартів в цій галузі. Саме тому на сьогоднішній день воно так широко застосовується в угодах і домовленостях між країнами.

Попри деяку політичність вказаних актів, вони створені для врегулювання певних проблем, якоїсь сфери міжнародних правовідносин, видаються компетентними міжнародними організаціями та установами, або ж формуються у порядку, характерному для формування джерел міжнародного права (якщо мова йде про звичаї або доктрину), а тому так чи інакше впливають на формування та загальні тенденції розвитку міжнародного правопорядку та при їх визнанні та ефективному застосуванні суб’єктами міжнародного права можуть з часом трансформуватися в “тверде право”, наприклад, у правові звичаї або доктрину чи прийняття на основі них актів “твердого права”. Трансформація актів “м’якого права” в акти “твердого права” у міжнародному правопорядку робить акти “м’якого права” у деякій мірі передвісниками міжнародної нормотворчості і тими засобами, за допомогою яких законодавець може у подальшому трансформувати загальні тенденції та мінімальні стандарти у конкретні обов’язки для суб’єктів міжнародного права⁵.

Багато дослідників і правників вважають, що “м’яке право” певним чином підриває законність, оскільки створює очікування, але не може призвести до фактичних змін. Однак у ракурсі розвитку двостороннього стратегічного співробітництва між країнами варто брати до уваги той факт, що “тверде право” тяжіє до чіткості трактування, тоді як багато поточних питань потребують допустимих відхилень з огляду на значну своєрідності відносин між державами. “Тверде право” передбачає фіксовану умову, що базується на попередніх знаннях та досвіді, тоді як ситуації невизначеності, характерні для сучасних динамічних умов, можуть вимагати постійних експериментів та коригування⁶.

Різні галузі і питання мають різні потреби і юридичні процеси “твердого” і “м’якого” права постають у різноманітних виглядах і формах, існує також думка про можливу взаємодію між цими

¹ Макаренко, О. Ю. (2013). “М’яке право” у системі міжнародного права: доктринально-аналітичний аспект. *Міжнародні читання з міжнародного права пам’яті професора П. С. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.)*. Одеса: Фенікс, 43–45. <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/215/Makarenko_myake_pravo.pdf;jsessionid=85EE5D16C2DED031DA0C66CFF239CF8C?sequence=1> (2021, січень, 27).

² Валєєв, Р. М., Курдюков, Г. І. (ред.) (2011). *Международное право. Общая часть*. Москва: Статут.

³ Колосов, Ю. М., Кривчикова, Э. С. (ред.) (2006). *Международное право*. Москва: Международные отношения.

⁴ Hillgenberg, H. (1999). A Fresh Look At Soft Law. *European Journal of International Law*, 10, 3, 499–515.

⁵ Шалінська, І. В. (2013). Акти “м’якого права” та міжнародний правопорядок. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 6-2, 1, 57. <<http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/14.pdf>> (2021, січень, 27).

⁶ Trubek, D. M., Cottrell, P., Nance, M. (). “Soft Law, “Hard Law,” and European Integration: Toward a Theory of Hybridity. *University of Wisconsin-Madison. Hybridity Paper, April 05* <<http://law.wisc.edu/facstaff/trubek/HybridityPaperApril2005.pdf>> (2021, січень, 27).

двома підходами до управління процесами співробітництва і, таким чином, "гібридних" патернів, в яких процеси як "твердого", так і "м'якого" права працюють в одній області і впливають на одних і тих самих суб'єктів.

У рамках відносин стратегічного співробітництва характерним є підписання "Програм розвитку стратегічного співробітництва" між сторонами. Сам по собі документ такого типу відноситься до "м'якого права", оскільки містить загальні керівні принципи, які не є обов'язковими до виконання і не існує можливості оцінити або висунути скаргу на будь-яке невиконання таких керівних принципів. В той же час, цей документ має риси "твердого" права в деяких областях, тим самим створюючи можливість взаємодії та гібридності¹.

З огляду на довгострокову перспективу, стратегічне партнерство допомагає забезпечити певну міру передбачуваності у відносинах між двома партнерами шляхом об'єднання елементів "м'якого права" та "твердого права"².

З позиції міжнародного права за деяких обставин, зокрема й у підході до регулювання стратегічного партнерства, перевага може бути надана "м'якому праву" замість норм "твердого права" з огляду на низку причин. По-перше, положення м'якого права краще оснащені для сприяння співпраці при збереженні суверенітету. По-друге, м'яке право дозволяє державам пристосовувати свої зобов'язання до їх конкретних ситуацій, а не намагатись узгоджувати розбіжності національних обставин в рамках єдиного тексту. По-третє, більша гнучкість необов'язкових юридичних документів дозволяє повторне обговорення або зміну домовленостей, у випадку зміни обставин, що особливо важливо в умовах швидкозмінного та технологічного середовища, характерного для глобалізації³.

Отже, однією з переваг формату стратегічного партнерства для багатьох учасників міжнародних відносин є те, що воно дозволяє двом сторонам без формальних зобов'язань здійснювати швидкий обмін з конкретних питань і розширення політичного діалогу крок за кроком на гнучкій основі, при цьому застосування "м'якого права" (soft law) здійснює свій вплив як на поведінку учасників відносин, так і на правотворчість та правозастосування.

Глобальна взаємозалежність держав та активізація інтеграційних процесів у міжнародних економічних відносинах зумовила прискорення міжнародного співробітництва держав як на формальному, так і на неформальному рівнях. Зазначені процеси відбуваються на тлі, з одного боку, динамізму міжнародних економічних відносин, а з іншого – ускладнення міжнародних відносин і міжнародно-правотворчого процесу. Окрім того, глобальні економічні проблеми, зокрема й періодичні хвилі кризових явищ у світовій економіці, зумовили необхідність пошуку адекватних, швидких і нескладних за своєю процедурою способів їх вирішення. Усе це й спричинило зростання ролі та значення в регулюванні міжнародних відносин феномена "м'якого права" (soft law), для якого характерна юридична необов'язковість, варіативність зовнішньої форми і гнучкість змісту, швидка й неформалізована процедура прийняття та внесення змін, адаптивність⁴.

Виступаючи регулятором відносин, "м'яке право" (soft law) у підсумку може тягнути за собою певні "правові наслідки". Перш за все, воно може стати основою для документа, який є юридично обов'язковим джерелом права, крім того, норми "м'якого права" здатні самостійно регулювати суспільні відносини, доповнюючи офіційне джерело права або ж заповнюючи його прогалини⁵.

Залучення форми "м'якого права" може бути мотивоване бажанням уникнути формальних та видимих державних зобов'язань, для уникнення ратифікації або інших громіздких внутрішніх процедур (у разі внесення поправок та ін.), або навіть для залучення до співробітництва навіть найменш прихильних держав. Це також корисно, якщо існує потенційна необхідність швидкого досягнення домовленостей (наприклад, на випадок непередбачених обставин). При цьому "м'яке право" також може стати першим кроком на шляху до юридично обов'язкових угод або положень твердого права.

¹ Там само.

² Sautenet, A. (2008). Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. *Ifri*, 2 <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf> (2021, січень, 27).

³ Trubek, D. M., Cottrell, P., Nance, M. (). "Soft Law, "Hard Law," and European Integration: Toward a Theory of Hybridity. *University of Wisconsin-Madison. Hybridity Paper, April 05*, 11-12. <<http://law.wisc.edu/facstaff/trubek/HybridityPaperApril2005.pdf>> (2021, січень, 27).

⁴ Гулевська, Г. Ю. (2017). Норми "м'якого права" (soft law) у регулюванні міжнародних економічних відносин. *Рар.Ін.Уа* <http://pap.in.ua/3_2017/75.pdf> (2020, грудень, 07).

⁵ Демин, А. В. (2016). *"Мягкое право" в эпоху перемен: опыт компаративного исследования*. Москва, 76.

Таким чином, незважаючи на рекомендаційний характер актів «м'якого права», їх роль та значення для міжнародного правопорядку залишається вагомою. Вони покликані поступово заповнювати прогалини у законодавстві та приводити уже існуючі норми права у відповідність до висунутих міжнародними органами та організаціями вимогами та стандартами. Така важлива роль актів «м'якого права» тільки ще раз підкреслює їх вагу у формування засад стратегічного партнерства між країнами, особливо на ранніх етапах двосторонніх відносин.

References:

1. Shamrayeva, V. M. (2012). Stratehichne partnerstvo yak instrument zovnishnoyi polityky derzhavy (istoriohrafiiya problemy) [Strategic partnership as an instrument of foreign policy (historiography of the problem)]. *Kbuapa.Kharkov.Ua* <<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/03.pdf>> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
2. Herasymchuk, V. H. (2014). Stratehichne partnerstvo: pryntsypy, instrumentariy, efektyvnist [Strategic partnership: principles, tools, efficiency]. *Ekonomichnyy visnyk NTUU KPI* [Economic Bulletin of NTUU KPI] <http://economy.kpi.ua/files/files/10_kpi_2014.doc> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
3. Sautenet, A. (2008). Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. *Ifri* <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf> (2021, January, 27). [in English].
4. Hulyevska, H. Yu. (2017). Normy "myakoho prava" (soft law) u rehulyuvanni mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn [Soft law rules in the regulation of international economic relations]. *Pap.In.Ua* <http://pap.in.ua/3_2017/75.pdf> (2020, December, 07). [in Ukrainian].
5. Buromenskyy, M. V. (ed.) (2006). *Mizhnarodne pravo* [International law]. Kyiv: Yurinkom Inter. <<https://cutt.ly/SkMUEAf>> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
6. Makarenko, O. Yu. (2013). "Myake pravo" u systemi mizhnarodnoho prava: doktrynalno-analitychnyy aspekt ["Soft law" in the system of international law: doctrinal-analytical aspect]. *Mizhnarodni chytannya z mizhnarodnoho prava pamyati profesora P. Ye. Kazanskoho : materialy chetvertoyi mizhnar. nauk. konf. (m. Odesa, 8–9 lyst. 2013 r.)* [International readings on international law in memory of Professor PE Kazansky: materials of the fourth international. Science. conf. (Odessa, November 8-9, 2013)]. Odesa: Feniks, 43-45. <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/215/Makarenko_myake_pravo.pdf;jsessionid=85EE5D16C2DED031DA0C66CFF239CF8C?sequence=1> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
7. Baxter, R. (1980). International Law in "Her Infinite Variety". *The International and Comparative Law Quarterly*, 29, 4, 549-566. [in English].
8. Valeev, R. M., Kurdyukov, G. I. (ed.) (2011). *Mezhdunarodnoye pravo. Obshchaya chast* [International law. A common part]. Moscow: Statute. [in Russian].
9. Kolosov, Yu. M., Krivchikova, E. S. (ed.) (2006). *Mezhdunarodnoye pravo* [International law]. Moscow: International Relations. [in Russian].
9. Hillgenberg, H. (1999). A Fresh Look At Soft Law. *European Journal of International Law*, 10, 3, 499-515. [in English].
11. Shalinska, I. V. (2013). Akty "myakoho prava" ta mizhnarodnyy pravoporyadok [Soft law and international law]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu* [Scientific Bulletin of the International Humanities University], 6-2, 1, 55-57. <<http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/14.pdf>> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
12. Trubek, D. M., Cottrell, P., Nance, M. (). "Soft Law, "Hard Law," and European Integration: Toward a Theory of Hybridity. *University of Wisconsin-Madison. Hybridity Paper, April 05* <<http://law.wisc.edu/facstaff/trubek/HybridityPaperApril2005.pdf>> (2021, січень, 27).
13. Demin, A. V. (2016). "Soft law" in an era of change: the experience of a comparative study ["Myagkoye pravo" v epokhu peremen: opyt komparativnogo issledovaniya]. Moscow. [in Russian].
14. Smyrnova, K. V. (2012). Kontseptsiya «myakoho» prava (soft law) v mizhnarodnomu pravi ta pravi Yevropeyskoho Soyuzu [The concept of "soft law" in international law and European Union law]. *Ukrayinskyi chasopys mizhnarodnoho prava* [Ukrainian Journal of International Law], 3, 74-78 <<http://www.jusintergentes.com.ua/archives/2012/3/18.pdf>> (2021, January, 27). [in Ukrainian].
15. Rykova, A. A. (2021). Akty soft law v sovremennom pravovom regulirovannii [Soft law acts in modern legal regulation]. *Otrasli prava RF* [Branches of law of the Russian Federation] <<http://xn----7sbbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/19789>> (2021, January, 27). [in Russian].